

УДК 323+327]:37.014.25](560:100)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2021.1(294).26-32

Оксана Сенченко,

старший науковий співробітник відділу
наукового редагування бібліографічної інформації
Книжкової палати України,
e-mail: visnyk@ukrbook.net

Розвиток співпраці в галузі освіти, науки й інновацій — важливий напрям політики "м'якої сили" Туреччини

У статті розглянуто міжрегіональні зв'язки в галузях науки й освіти, дипломатії та бізнесу між Туреччиною й іншими державами: Україною, Азербайджаном, Казахстаном, Киргизією, Таджикистаном, Узбекистаном. Проаналізовано приклади реалізації політики "м'якої сили" Туреччини в різних країнах і підсумовано, що, крім євразійського простору, вона прагне посилити вплив і в інших регіонах світу, у тому числі Азії та Латинській Америці.

З'ясовано, що Туреччина позиціонує себе як майбутній центр залучення іноземних студентів завдяки наданню якісної конкурентоспроможної й інноваційної освіти та не лише заохочує їх до навчання у країні, а й відкриває філії шкіл, ліцеїв і ЗВО та започатковує освітні програми за кордоном.

Пріоритетні напрями співпраці Туреччини й України у зазначеній сфері передбачають підготовку колегіальних концептуальних документів, підтримання діяльності спільних науково-дослідних інститутів, як-от Українсько-турецький комітет зі співпраці у сфері науки й технологій і Координаційний комітет міжнародної лабораторії високих технологій. Підписано угоди, спрямовані на поліпшення інвестиційного клімату між країнами, диверсифікацію економіки, розвиток підприємництва.

Ключові слова: "м'яка сила"; зовнішня політика; Туреччина; пріоритетні напрями зовнішньої політики; імідж держави; інструментарій "м'якої сили" в освіті; "м'яка сила" дипломатії; "м'яка сила" науки

Постановка проблеми. У пропонованій статті авторка торкається проблематики, порушеної в попередній публікації [1] і з'ясовує вектори впливу "м'якої сили" Туреччини в галузях науки й освіти, дипломатії та бізнесу в різних країнах світу: євразійському просторі, Азії та Латинській Америці.

Мега статті — дослідити аспекти застосування політики "м'якої сили" Туреччини щодо налагодження міжрегіональних зв'язків у сферах науки, освіти, бізнесу й дипломатії, зокрема між Туреччиною та Україною, Азербайджаном, Казахстаном, Киргизією, Таджикистаном, В'єтнамом, Бразилією тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вагомим напрямом політики "м'якої сили" Туреччини є співпраця в галузях освіти, науки й інновацій. Нині держава позиціонує себе як майбутній центр залучення іноземних студентів завдяки наданню якісної конкурентоспроможної й інноваційної освіти.

У країні функціонують 103 державні й 65 приватних університетів, що реалізують широкий спектр академічних програм. Наприклад, у рамках освітньої програми "Босфор" (Bosphorus Undergraduate Scholarship Program), що охоплює такі спеціальності, як економіка, технічні науки й політологія, в турецькі університети запрошують студентів низки країн, зокрема Бразилії, Монголії та В'єтнаму. Туреччина не лише заохочує молодь до навчання в країні, а й відкриває філії шкіл, ліцеїв і ЗВО та ініціює освітні програми за кордоном.

Наприклад, у Монголії створено мережу турецьких шкіл, що мають статус закладів вищої освіти (1994 р. — в Улан-Баторі, Баян-Улглії, Даркхане, 1999 р. — в Ерденеті) [2]. Гасло шкіл — "краще май-

бутне за допомогою якісної освіти". Викладання відбувається англійською, турецькою й монгольською мовами, Туреччина постачає книги та обладнання для цих навчальних закладів. Кількість випускників у середньому налічує 3 тис. осіб. Багато хто з них продовжує здобувати освіту в Туреччині, наприклад, 2012 р. такий вибір зробили понад тисячу монгольських студентів.

У Таджикистані відкрито мережу турецьких ліцеїв "Шелале" й "Ізмір". За підтримки Турецького агентства з міжнародного співробітництва та розвитку (ТАМСР) 1996 р. у Душанбе започатковано турецький освітній центр. В Узбекистані відкрито низку ліцеїв, в яких навчають турецької мови. Від 2002 р. у В'єтнамі діють міжнародні двомовні школи, зокрема 2013 р. п'ята з них відчинила двері в Ханой.

Успішною практикою стало створення спільних освітніх закладів у країнах — об'єктах "м'якої сили", передусім у Казахстані та Киргизії. У 1991 р. засновано Міжнародний казахсько-турецький університет ім. Х. А. Яссаві (МКТУ) у м. Туркестані. Нині на 11 факультетах навчаються майже 20 тис. студентів й аспірантів із Казахстану, Туреччини та інших держав. В університеті працюють 63 фахівці з Туреччини, що виділила 100 млн дол. на розвиток інфраструктури кампусу ЗВО. У 1995 р. у Бішкеку відкрито міждержавний Киргизько-турецький університет "Манас" (КТУМ), в якому здобувають знання студенти з 16 країн. У виші реалізуються 32 напрями навчання бакалаврів і 12 — для випускників. Освітня діяльність відбувається на безоплатній основі. У КТУМ діє 9 факультетів: економіки та менеджменту, гуманітарних наук, природничих наук, інженерних наук, кому-

нікацій, ветеринарії, сільського господарства, мистецтв, теології; 4 вищі школи: туризму й готельного менеджменту, іноземних мов, консерваторія, фізичної культури і спорту; 3 дослідницькі центри: тюркської цивілізації, вивчення Центральної Азії, біотехнологій і біорізноманітності. Викладають в університеті киргизською, турецькою й англійською мовами [3; 4].

Туреччина підтримує розвиток партнерських відносин між своїми ЗВО й університетами країн — об'єктів "м'якої сили", що базуються на міжуніверситетських угодах. Наприклад, понад 10 вишів Туреччини й України налагодили партнерські зв'язки й уклали відповідні угоди, зокрема: Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського" і Близькосхідний технічний університет (Анкара); Київський національний університет імені Тараса Шевченка та Університет Гази (Анкара); Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського (Сімферополь) й Університет Анкари та інші. Форми міжуніверситетської співпраці передбачають взаємні обміни студентами та викладачами, спільні спортивні заходи тощо [3; 5].

Слід зауважити, що налагоджується взаємодія не лише між університетами великих міст, а й між регіональними ЗВО, що сприяє розвитку широких зв'язків між Туреччиною й Україною.

Двосторонні угоди між урядами країн покликані розширити співпрацю в галузі науки й технологій. У 2007 р. було укладено угоду про співпрацю у сфері досліджень космосу, а 2009 р. — у царині науки та технологій. Також підписано низку міжвідомчих угод, зокрема 2003 р. Міністерство освіти і науки України та Рада наукових і технічних досліджень Туреччини (РНТДТ) підписали Протокол про співпрацю й Хартію про створення міжнародної лабораторії високих технологій, що визначають основні напрями й механізми взаємодії. Того самого року Національна академія наук України та РНТДТ підписали Угоду й Протокол про співпрацю, що склали законодавчу базу для реалізації спільних наукових і дослідницьких проєктів у сфері фундаментальних і прикладних наук. У 2005 р. було підписано Угоду й Протокол про співпрацю між Національною академією наук України й Академією наук Туреччини [3; 6].

Пріоритетні напрями взаємодії в цій сфері охоплюють підготовку двосторонніх концептуальних документів, підтримання діяльності спільних науководослідних інститутів, як-от Українсько-турецький комітет зі співпраці у сфері науки й технологій і Координаційний комітет міжнародної лабораторії високих технологій. Підписані документи спрямовано на поліпшення інвестиційного клімату між країнами, диверсифікацію економіки, розвиток підприємництва.

Вагому роль у реалізації політики "м'якої сили" відіграє налагодження ділових зв'язків із країнами — об'єктами впливу. Турецькі підприємці активні і в державах, що межують із Туреччиною, і у країнах регіону загалом. На кінець 2012 р. Туреччина успішно

реалізувала 7 тис. проєктів у 100 країнах світу. Загальний обіг турецького будівельного й технічного секторів досяг 242 млрд дол. У 2012 р. 33 турецькі фірми увійшли до переліку 225 найвідоміших міжнародних підрядників, посівши друге місце після китайських компаній. До розвитку ділових зв'язків активно залучають як двосторонні, так і багатосторонні бізнес-ради. Одними з перших (1991—1992) було створено бізнес-ради з Азербайджаном, Казахстаном, Киргизією й Узбекистаном, оскільки ці країни уряд Туреччини вважає важливими економічними й торговельними партнерами. Попри невисокий рівень розвитку економічних і торговельних зв'язків між Туреччиною та Монголією через значну географічну віддаленість країн, 1993 р. також було започатковано Турецько-монгольську бізнес-раду [3].

Функції бізнес-рад полягають у супроводі діяльності турецьких компаній у регіонах, урегулюванні проблем, що постають під час взаємодії з місцевими владами. Ради також налагоджують зв'язки з третіми країнами для тристоронньої співпраці, аналізують інформацію про пріоритетні напрями й проблеми ведення бізнесу в країнах-об'єктах, організують професійні тренінги й семінари, присвячені можливостям інвестування. Зокрема, найсприятливіший для Туреччини інвестиційний клімат має Киргизстан. На початок грудня 2013 р. капіталовкладення турецьких підприємців у цьому регіоні становили 500 млн дол. Другою країною з найбільшим обсягом інвестицій є Узбекистан, куди впродовж 1992—2010 рр. турецькі будівельні компанії вклали майже 1,8 млрд дол. Кошти здебільшого спрямовано на розвиток легкої промисловості, будівництва, малого й середнього підприємництва, текстильної та харчової промисловості. За допомогою рад Туреччина реалізує стратегію брендинга й розвиває бізнес у країнах-об'єктах, позиціонуючи себе як державу з ідеальними умовами для підприємців. Бізнес-ради можуть мати й регіональну спрямованість, наприклад, Турецько-українська бізнес-рада проводить зустрічі в регіонах. Організовано й кілька регіональних бізнес-комітетів: турецько-донецький, турецько-кримський, турецько-одеський і турецько-сімферопольський [3; 4].

У 2008 р. створено Світову турецьку бізнес-раду (СТБР), президентом якої є Р. Хісарцикліогли. Основна мета організації — стимулювати економічні й торговельні зв'язки у рамках діяльності турецької бізнес-спільноти поза Туреччиною, створити єдиний центр для розв'язання проблем, з якими стикаються турецькі підприємці за кордоном, сприяти стійкому позитивному іміджу держави. Розвитку ділових відносин із країнами Центральної Азії покликана служити Тюркська рада бізнесу (ТРБ), створена за ініціативою Туреччини в Анкарі в жовтні 2011 р. і закріплена на інституціональному рівні. Країнами-учасницями Ради також є Азербайджан, Казахстан і Киргизія. Завдання ТРБ охоплюють розвиток проєктів і програм, спрямованих на створення сприятливих умов у сфері бізнесу, взаємних інвестицій, транскордонної співпраці, реалізацію спільних венчурних

проектів; зміцнення інституційних зв'язків для налагодження стійкого діалогу; забезпечення взаємодії між державним і приватним секторами для дослідження потреб бізнесу, можливостей і викликів; гармонізацію законодавчої й адміністративної баз для ефективного ведення бізнесу й розвитку економічної співпраці; надання державам — учасникам ТРБ актуальної інформації про поточну економічну ситуацію, інвестиційні можливості, торговельну політику та зміни в законодавстві; проведення курсів навчання для представників країн-учасниць з метою обміну практичним досвідом. Держави беруть участь у роботі ТРБ через компанії, представляючи національні бізнес-спільноти, зокрема для Туреччини цю роль виконує Спілка торгово-промислових палат і товарних бірж (СТПТБТ).

Останнім часом одним із важливих інструментів зовнішньої політики Туреччини та її "м'якої сили" стала громадська дипломатія, спрямована на підвищення значущості держави в міжнародному просторі. У 2010 р. створено Міністерство громадської дипломатії Туреччини під керівництвом прем'єр-міністра, що стало однією з ознак інституалізації "м'якої сили" в країні. Діяльність громадської дипломатії охоплює два напрями: "від держави до суспільства" та "від суспільства до держави". Перший сфокусовано на роз'ясненні міжнародній спільноті політики й напрямів діяльності уряду за допомогою офіційних інструментів; другий передбачає залучення до участі у процесах комунікації дослідницьких інститутів, преси й університетів.

Завдання громадської дипломатії реалізуються безпосередньо чи побічно кількома інститутами, як-от Турецьке агентство з міжнародної співпраці й розвитку, Турецький Червоний Півмісяць, Міністерство туризму і культури, Міністерство закордонних справ, Національне телебачення Туреччини, Фонд Юнуса Емре. Питання поліпшення скоординованості між цими інституціями розв'язує Міністерство громадської дипломатії Туреччини.

До реалізації програм громадської дипломатії активно залучають НУО — організації, що надають допомогу, фундації з прав людини, фонди, університети, цивільні платформи, пресу й інших представників громадянського суспільства. Перед Туреччиною стоїть завдання вдосконалення механізмів співпраці між державними інститутами й НУО у сфері громадської дипломатії. Ці заходи охоплюють науку й технології, економіку, туризм, культуру, мистецтво, іноземну допомогу та засоби масової інформації, що в сукупності допомагають інформувати світову спільноту про новий потенціал країни. Координуючи цю діяльність, відповідне міністерство сприяє стратегічній комунікації й ефективному просуванню Туреччини у світі.

У межах проектів громадської дипломатії також реалізують журналістські програми, проводять конференції видатних науковців, зустрічі з представниками іноземної преси, експертами у сфері налагодження зв'язків, семінари, присвячені питанням зовнішньої

політики, "європейські" зустрічі й Глобальний форум у Стамбулі, що вперше відбувся в жовтні 2012 р. і зібрав політиків, учених, письменників, журналістів.

Конференції за участю відомих осіб покликані залучати політиків, науковців, журналістів і фахівців у Туреччину, а журналістські програми — представників іноземної преси. Зазвичай іноземні журналісти залишаються в Туреччині на тиждень, їх супроводжують речники органів державної влади високого рівня, організують зустрічі з представниками місцевої преси та дослідних інститутів. Програма надає можливість іноземним журналістам отримувати інформацію про політику й досягнення Туреччини від осіб, які ухвалюють рішення [8; 9; 10].

Зустрічі експертів у сфері громадської дипломатії відбуваються щомісячно в різних містах Туреччини завдяки співпраці з місцевими університетами із залученням фахівців і чиновників високого рівня. У багатьох містах Туреччини також проходять семінари у сфері зовнішньої політики, до участі в яких запрошують відомих політологів і фахівців. "Європейські" зустрічі збирають науковців, які спеціалізуються на європейській ідентичності й культурі та обговорюють майбутнє країн цього регіону. За останні три роки від часу створення Міністерства громадської дипломатії у роботі конференцій взяло участь 80 осіб, а також журналістські групи з шести країн. У сімох містах відбулися зустрічі експертів у сфері громадської дипломатії, у рамках молодіжних програм Туреччину відвідали 40 студентів із різних країн Євразійського регіону.

Останніми роками турецькі НУО та бізнес-організації, зокрема Спілка торгово-промислових палат і товарних бірж Туреччини й Конфедерація промисловців і підприємців Туреччини (КППТ), значно активізували діяльність у сусідніх країнах. Сприяння міжнародному розвитку також є невіддільним напрямом політики "м'якої сили" Туреччини. Позитивна економічна динаміка та зростання відповідальності за глобальну безпеку й стабільність зробили країну новим важливим учасником процесів міжнародного розвитку.

Основним документом, що координує діяльність Туреччини у зазначеній сфері, є Закон № 4668 від 21 травня 2001 р. "Про організацію і обов'язки Турецького агентства з міжнародної співпраці та розвитку", в якому визначено склад Координаційної ради, котра охоплює міністерства закордонних справ, фінансів, національної освіти, промисловості та торгівлі, енергетики й природних ресурсів, культури та туризму. Рада з досліджень у сфері науки та технологій й інші організації визначають характер грантів для зарубіжних країн та інститутів, що можуть бути грошовими чи у формі послуг. Координаційна рада ухвалює рішення щодо надання гранту за рекомендацією відповідного міністерства, й за згодою Міністерства закордонних справ. Рішення про гранти у формі послуг ухвалює Координаційна рада.

Допомога в зазначеному напрямі здійснюється через Турецьке агентство з міжнародної співпраці та розвитку. Першорядним завданням Туреччини є скорочення рівня бідності й сприяння стійкому розвит-

кові країн-партнерів. Діяльність ТАМСП реалізується в таких форматах: надання допомоги для нарощування економічного, наукового, технологічного, культурного потенціалу певної держави; навчання експертів; забезпечення устаткуванням та інвестиції в інфраструктурні проекти; фінансування програм відновлення й модернізації шкіл, лікарень тощо; гуманітарна допомога.

У 30 країнах-партнерах розміщено 33 координаційні офіси ТАМСП, завданням яких є взаємодія з місцевими стейкхолдерами, реалізація програм допомоги та збір потрібної інформації. Проте діяльність ТАМСП не обмежується регіонами, де є її офіси, а здійснюється в понад 100 державах. Упродовж 2002—2010 р. підписано 6714 проектів, втричі більше, ніж у 1992—2002 рр. У 2012 р. загальний обсяг допомоги Туреччини сягав 1,5 млрд дол. (у порівнянні з 40—80 млн дол. 2002 р. і 700 млн дол. у 2006—2009 рр.). У 2011 р., за підрахунками ОЕСР, Туреччина значно збільшила витрати на проекти, покликані сприяти розвитку [3; 7; 8].

Діяльність ТАМСП націлено переважно на країни Центральної Азії та Кавказ. У 2006 р. (2007 р. — 56%, 2009 р. — 44,4%, 2010 р. — 36,1%) 50% проектів ТАМСП реалізовано у країнах Центральної Азії й на Кавказі, 38% — в Європі, 10% — у країнах Близького Сходу й Африки. Згідно з даними 2009 р., 45% офіційної допомоги Туреччини надійшла у країни Південної та Центральної Азії, що залишаються основними партнерами, 27% — на Балкани та у східноєвропейські держави [3].

У 2011 р. із 1473 проектів у сфері розвитку 805 втілено в життя у країнах Центральної Азії та на Кавказі, 425 — на Балканах і у Східній Європі, 202 — на Близькому Сході та в Африці.

Туреччина реалізує проекти в чотирьох магістральних векторах: соціальна інфраструктура та служба; економічна інфраструктура та служба; виробничий сектор; багатосекторні напрями. Перший охоплює освіту, охорону здоров'я, вдосконалення державної, адміністративної та громадської інфраструктур, питання водопостачання й інші сектори соціальної політики; другий — транспортну, комунікаційну, енергетичну та банківську галузі. Сприяння розвитку виробничого сектору передбачає поглиблення співпраці у сферах сільського господарства, промисловості, торгівлі й туризму.

Офіційна допомога розвитку стала невід'ємною частиною зовнішньої політики Туреччини, що збільшує обсяги допомоги країнам, населення яких зазнає збитків від внутрішніх конфліктів чи природних лих, оскільки одним з основних завдань її зовнішньополітичного курсу є підтримання мирного та стабільного стану сусідів. Статистику допомоги для Туреччини здійснює ТАМСП. Нині організація перебуває на ранній стадії залучення громадянського суспільства до сприяння розвитку. Лише незначна кількість НУО взяла участь у відповідних заходах ТАМСП. У Турецького агентства з міжнародної співпраці та розвитку немає стратегії взаємодії з місцевими НУО для залучення їх як партнерів до програм розвитку, ТАМСП

не реалізує спеціалізовані проекти зі зміцнення громадянського суспільства у країнах-об'єктах.

За даними доповіді з питань глобальної гуманітарної допомоги, 2012 р. Туреччина посідала четверте місце в цій сфері, виділивши 1 млрд дол. Значну частину коштів було спрямовано на підтримання населення Сирії.

Приклади реалізації політики "м'якої сили" Туреччини в різних країнах. Механізми застосування "м'якої сили" Туреччини виразно простежуємо на конкретних прикладах.

Одним з основних об'єктів є Азербайджан, з яким Туреччина налагодила багатосторонні відносини у сфері освіти.

За даними на кінець 2011 р., найбільше азербайджанських студентів навчалося в Туреччині (487 осіб у порівнянні з 270 — у РФ, 30 — у КНР, 6 — в Єгипті). Законодавчу базу співпраці визначають два головних документи, підписані міністерствами освіти обох країн. Перший — Протокол про співпрацю у сфері освіти і науки 1998 р., що заклав основу нового етапу обміну студентами, відповідно до якого розподіл стипендій, виділених турецькою стороною, Азербайджан здійснює з урахуванням потреб ринку праці.

Другий документ — Протокол про співпрацю у сфері освіти і науки 2000 р., що регламентує щорічну квоту для навчання азербайджанських студентів у ЗВО Туреччини. У 2010/2011 навчальному році турецький уряд виділив 125 квот, у 2011/2012 навчальному році — 150. Останніми роками країна збільшила кількість стипендій для післядипломного навчання. Азербайджанські студенти здобувають освіту в Туреччині за такими спеціальностями: міжнародні відносини, турецька мова та література, медицина, фармацевтика, державне управління, туризм і готельна справа, маркетинг, менеджмент людських ресурсів, економіка підприємництва, технологія легкої та харчової промисловості, лісівництво, журналістика.

Завдяки тому, що впродовж двох останніх десятиліть Казахстан став країною, економіка якої розвивається найдинамічніше завдяки проведеним реформам з модернізації соціально-економічної сфери та поглиблення процесів політичної демократизації, Туреччина розглядає цей регіон як важливого торговельно-економічного партнера і майданчик для інвестицій. Діяльність Турецько-казахської бізнес-ради спрямовано на створення вільних економічних зон і стимулювання розвитку малого й середнього підприємництва. Рада слугує інструментом пошуку та поширення інформації про можливості капіталовкладень у Казахстані. Турецькі компанії здебільшого зацікавлені в інвестиціях в такі галузі, як продовольча, нафтова промисловість, банківська сфера, роздрібна торгівля й туризм. Економічний вплив Туреччини підкріплюється культурними зв'язками, розвитком яких опікується Міжнародна організація зі спільного розвитку тюркської культури та мистецтва. Як і в інших країнах — об'єктах "м'якої сили", Туреччина популяризує в Казахстані турецьку мову. Зокрема, в

рамках проекту "Тюркологія" 2013 р. відкрито кафедру турецької мови та літератури в найбільшому ЗВО країни — Євразійському національному університеті імені Л. М. Гумільова, що увійшов до рейтингу 50 найкращих навчальних закладів, створених менш як пів століття тому. Туреччина й Казахстан активно співпрацюють в освітній сфері. За даними Ради з вищої освіти Туреччини, від 1992 р. на безоплатній основі в місцевих університетах здобули освіту 3150 осіб з Казахстану, з яких 1388 повністю завершили навчання, а 658 продовжують опановувати знання. Туреччина також реалізує політику сприяння розвитку Казахстану, зокрема ТАМСР реалізувала проекти у сфері вдосконалення роботи статистичного агентства, створення комп'ютерних класів, розвитку бізнесу з ручного виробництва килимів, професійної підготовки поліції, відновлення історичних пам'яток. У 2011—2012 рр. Туреччина втілила в життя двоступеневий проект з розвитку освіти для людей із вадами зору. На першому етапі було організовано поїздку-тренінг для керівництва школи-інтернату для слабозрячих дітей у м. Семей в Анкару, Стамбул та Ізмір. На другому етапі Туреччина передала для школи обладнання, що дає змогу відтворювати звичайний текст шрифтом Брайля [3].

Другим за значущістю об'єктом "м'якої сили" Туреччини серед країн Центральної Азії є Киргизія. У березні 1992 р. між державами укладено Угоду про співпрацю у сфері освіти, культури й науки. У рамках проекту "Тюркологія" відкрито кафедру турецької мови та літератури в Киргизько-узбецькому державному університеті, турецький культурний центр у Наринському державному університеті ім. С. Нааматова, Бішкекський культурний центр. Туреччина реалізує в Киргизії проекти у сфері сприяння розвитку за такими напрямками: навчання за кордоном з виплатою стипендій; підвищення рівня зайнятості (у формі професійних тренінгів); спорудження будинків для людей, що втратили житло через соціальні протести та природні лиха; створення спеціалізованих медичних центрів; розвиток малої та середньої підприємницької діяльності; вдосконалення роботи статистичних служб; збереження історичних пам'яток.

Від 2008 р. Туреччина реалізує в Киргизії міжнародний проект зі співпраці у сфері професійної підготовки поліції, спрямований на впровадження міжнародних стандартів зарахування на службу в поліції, вироблення скоординованої методики розв'язання регіональних питань безпеки, підготовки посадовців найвищого рівня, створення спеціальних департаментів у країнах, з якими Туреччина тісно співпрацює.

Від 2013 р. в Анкарі для 25 монгольських прокурорів було організовано тренінг "Криміналістика", що дав змогу докладно поінформувати про систему правосуддя Туреччини.

У Таджикистані й Узбекистані Туреччина реалізує політику "м'якої сили" насамперед через поширення турецької мови й сприяння розвитку. У рамках проекту "Тюркологія" відкрито кафедру тюркських

мов на факультеті вивчення узбецьких мов Національного університету Узбекистану імені Мірзо Улугбека; кафедру тюркології в Інституті сходознавства, Турецький мовний і культурний центр в Інституті іноземних мов Самаркандського державного університету. В Таджикистані Туреччина втілила в життя проекти з відновлення водної станції в Хісорі, створення водної станції в Чиргатолі, відновлення притулку для дітей із психічними й фізичними розладами в с. Чорбог.

Проекти Туреччини зі сприяння розвитку Узбекистану спрямовано на зниження викидів парникових газів, запобігання втратам насіння під час висіву, розвиток фермерської діяльності з вирощування фісташок, професійну підготовку швачок, які виготовляють одяг. Туреччина також ініціювала проект "Інклюзивна освіта", покликаний надати освіту дітям з інвалідністю. У його рамках за допомогою ТАМСР було повністю переобладнано школу № 10 у м. Карші й у травні 2013 р. відкрито комп'ютерний клас.

Просування "м'якої сили" Туреччини у Вірменії ускладнено неврегульованими питаннями двосторонніх стосунків, браком широкої нормативної бази, проте країни усвідомлюють позитивний потенціал зміцнення ділової співпраці. Для розвитку бізнес-контактів у травні 1997 р. започатковано Турецько-вірменську раду з розвитку бізнесу. На нинішньому етапі співпрацю у сфері освіти й культури між країнами розвинено слабо, лише на факультеті сходознавства Єреванського державного університету діє програма з вивчення сучасних турецької, арабської й перської мов, історії, літератури та культури.

У Східній Європі політику "м'якої сили" Туреччини насамперед спрямовано на Україну, зокрема завдяки зусиллям турецьких дипломатів упродовж останніх двох десятиліть поглиблюється співпраця у сфері освіти й культури. У рамках проекту "Тюркологія" відкрито кафедру з вивчення Туреччини в Національному університеті імені Тараса Шевченка в Києві, де у травні 2013 р. ТАМСР організувала дні турецької культури та мистецтва.

Туреччина також проводить активну політику сприяння розвитку України, зокрема втілює програми у сфері соціальних служб зайнятості (у формі професійних тренінгів) і проекти зі спорудження будинків для людей, які втратили житло через соціальні негаразди й природні катаклізми.

Туреччина прагне поширити свій вплив не лише в євразійському просторі, а й в інших регіонах світу, зокрема Азії та Латинській Америці. Як приклад розгляньмо поширення впливу Туреччини у В'єтнамі та Бразилії через інтенсифікацію освітньої, культурної та ділової співпраці. Поміж заходів зі зміцнення культурних зв'язків із В'єтнамом Туреччина позиціонує такі: проведення років культури, створення спільних новинних мереж, обмін журналістами, демонстрація серіалів та художніх фільмів. Турецько-в'єтнамська бізнес-рада, створена в жовтні 2005 р., покликана сприяти зростанню обсягів інвестицій

турецьких підприємств у різних сферах. Діяльність Ради координує Палата торгівлі й промисловості В'єтнаму.

Бразилію Туреччина розглядає як важливого партнера, співпраця з яким відбувається не лише на двосторонньому, а й на багатосторонньому рівнях, передусім у рамках "Групи двадцяти". Туреччина зацікавлена у просуванні брэнда своєї країни як надійного ділового партнера для нарощування інвестиційного впливу в зазначеному регіоні. У 2006 р. організовано Турецько-бразильську бізнес-раду, в якій Туреччину представляє Комітет іноземних економічних зв'язків, а Бразилію — Федерація промисловців штату Сан-Паулу. Супутніми напрямками є освітня, культурна й наукова співпраця.

Взаємодія між Туреччиною і Бразилією ґрунтується на Угоді про співпрацю у сфері культури та освіти, підписаній 17 квітня 1996 р., а 1 вересня 1997 р. укладено угоду між Технічним університетом Стамбула та Університетом Сан-Паулу. В її рамках реалізуються програми обміну студентами й викладачами, а також спільні науково-дослідні проекти. Наприкінці 2006 р. у Colégio Belo Futuro розпочато викладання турецької мови. Розширюється співпраця між Університетом Анкари й університетами Ріо-де-Жанейро та Сан-Паулу. У квітні 1995 р. між Туреччиною та Бразилією підписано Угоду про співпрацю у сфері культури й освіти. У березні 2013 р. відбулася зустріч міністрів культури країн для вироблення плану здійснення культурної політики, передусім у сфері кіноіндустрії [2; 3; 4].

Висновки. Проведений аналіз свідчить, що політика "м'якої сили" впродовж двох останніх десятиліть набула вагомого значення для втілення в життя пріоритетних напрямів зовнішньої політики Туреччини. Спочатку курс "м'якої сили" формувався на основі історичної, культурної та мовної спільності

країн євразійського регіону, проте Туреччина не обмежилася лише цими векторами, а стала активніше розвивати ділові зв'язки, проводити політику сприяння розвитку держав, що входять до сфери її геополітичного впливу. За останнє десятиліття Туреччина виробила комплекс форм реалізації концепції "м'якої сили", що довели високу ефективність. У сфері культури прикладом є створення шкіл, в яких вивчають турецьку мову, історію та культуру, і кафедр викладання турецької мови в найбільших університетах країн-об'єктів, а також фінансування відновлення в них історичних пам'яток, що належать до турецької історії.

У межах взаємодії у сферах освіти, науки й інновацій Туреччина сприяє укладанню угод між університетами, а також здійсненню спільних дослідницьких проєктів у рамках програм науково-технічної співпраці з країнами — об'єктами "м'якої сили". Головним інструментом розвитку ділових зв'язків стали двосторонні й багатосторонні бізнес-ради, що спрощують діяльність турецьких підприємств у цих регіонах.

Туреччина набула значного досвіду у сфері міжнародного розвитку завдяки системі, що органічно функціонує, базуючись на інституті ТАМСР, створенню широкої мережі його локальних офісів, визначенню пріоритетних галузей для країн-об'єктів і реалізації в них численних проєктів. Демократичні реформи, проведені в Туреччині у 2000-ні рр., стимулювали активність місцевих бізнес-організацій і НУО, що зміцнило потенціал громадської дипломатії країни.

Отже, політика "м'якої сили" Туреччини, що постійно трансформується відповідно до суспільних змін і потреб сьогодення, довела високу ефективність, і за умови врегулювання нерозв'язаних питань вплив держави як в євразійському регіоні, так і на світовій арені посилюватиметься й надалі.

Список використаних літератури та джерел

1. Сенченко О. Політика та інструментарій "м'якої сили" Туреччини / Оксана Сенченко // Вісник Книжкової палати. — 2020. — № 12. — С. 23—30. DOI: 10.36273/2076-9555.2020.12(293).23-30.
2. Гуманитарний портал. — Режим доступа: <http://gtmarket.ru/personnels/joseph-nay/info>. — Загл. с экрана.
3. Сафонкина Е. Турция как новый актер политики "мягкой силы" / Е. Сафонкина // Вестник международных организаций. — 2014. — Т. 9. — № 2. — С. 145—167.
4. Русский журнал. — Режим доступа: <http://www.russ.ru/Mirovaya-povestka/Umnaya-politika-priumnozhaetsya-namездunarodnyh-forumah>. — Загл. с экрана.
5. Аватков В. Центры турецкой культуры имени Юнуса Эмре — "мягкая сила" Турции / В. Аватков, Е. Чулковская // Геополитика и безопасность. — 2013. — № 2 (22). — С. 116—123.
6. Институт высокого коммунитаризма. — Режим доступа: http://communitarian.ru/publikacii/bolshoy_blizhniy_vostok_vzlet_i_padenie_myagkoj_sily_30082014. — Загл. с экрана.
7. Аватков В. "Мягкая сила" Турции во внутренней политике России / В. Аватков, А. Бадранов // Право и управление. XXI. — 2013. — № 2 (27). — С. 5—11.
8. Altınay H. Turkey's Soft Power: An Unpolished Gem or an Elusive Mirage? / Hakan Altınay // Insight Turkey. — 2008. — Vol. 10. — № 2.
9. Davutoğlu A. Turkey's foreign policy vision: an assessment of 2007 / A. Davutoğlu // Insight Turkey. — 2008. — Vol. 10. — № 1. — P. 77—96.
10. Kalin I. Soft power and public diplomacy in Turkey / I. Kalin // Perceptions. — 2011. — Vol. XVI. — № 3.

Oksana Senchenko

Development of cooperation in the field of education, science and innovation — an important direction of Turkey's "soft power" policy

The article focuses on interregional ties in the field of science and education, diplomacy and business, in particular between Turkey and Ukraine, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan and others. Examples of the implementation of Turkey's "soft power" policy in different countries are analyzed. In addition to the countries of the Eurasian space, Turkey seeks to increase its influence in other regions of the world, including Asia and Latin America, including Vietnam and Brazil. It was found that Turkey positions itself

as a future center for attracting foreign students by providing quality competitive and innovative education and not only encourages students to study in the country, but also opens branches and launches educational programs abroad.

Priority areas of cooperation between Turkey and Ukraine in this area include the preparation of joint concept papers, support for joint research institutes, such as the Ukrainian-Turkish Committee for Cooperation in Science and Technology and the Coordinating Committee of the International High Technology Laboratory. Agreements were signed to improve the investment climate between the countries, diversify the economy and develop entrepreneurship.

Keywords: "soft power"; foreign policy; Turkey; foreign policy priorities; image of the state; soft power tools in education; the "soft power" of diplomacy; "soft power" of science

References

1. Senchenko O. (2020). Politika ta instrumentarij "m'yakoyi sili" Turechchini. *Visnik Knizhkovoyi palati*, 12, pp. 23—30. DOI: 10.36273/2076-9555.2020.12(293).23-30.
2. *Gumanitarnyj portal*. (2020), [online]. Available at: <http://gtmarket.ru/personnels/joseph-nay/info>.
3. Safonkina E. (2014). Turciya kak novyj akter politiki "myagkoj sily". *Vestnik mezhdunarodnyh organizacij*, T. 9 (2), pp. 145—167.
4. *Russkij zhurnal*. (2020), [online]. Available at: <http://www.russ.ru/Mirovaya-povestka/Umnaya-politika-priumnozhaetsya-na-mezhdunarodnyh-forumah>.
5. Avatkov V., Chulkovskaya E. (2013). Centry tureckoj kultury imeni Yunusa Emre — "myagkaya sila" Turcii. *Geopolitika i bezopasnost*, 2 (22), pp. 116—123
6. *Institut vysokogo kommunitarizma*. (2020), [online]. Available at: http://communitarian.ru/publikacii/bolshoy_blizhniy_vostok_vzlet_i_padenie_myagkoj_sily_30082014.
7. Avatkov V., Badranov A. (2013). "Myagkaya sila" Turcii vo vnutrennej politike Rossii. *Pravo i upravlenie*. XXI, 2 (27), pp. 5—11.
8. Altinay H. (2008). Turkey's Soft Power: An Unpolished Gem or an Elusive Mirage?. *Insight Turkey*, Vol. 10 (2).
9. Davutoglu A. (2008). Turkey's foreign policy vision: an assessment of 2007. *Insight Turkey*, Vol. 10 (1), pp. 77—96.
10. Kalin I. (2011). Soft power and public diplomacy in Turkey. *Perceptions*, Vol. XVI (3).

Надійшла до редакції 28 грудня 2020 року

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА

УДК 027.021:087.7БНАН]:021.64](477+100)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2021.1(294).32-41

Оксана Клименко,

кандидат історичних наук, доцент,
старший науковий співробітник НБУВ,
e-mail: klimenko_oz@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4821-8503>

Олена Сокур,

кандидат наук із соціальних комунікацій,
старший науковий співробітник НБУВ,
e-mail: sokuro@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9861-3283>

Основні напрями сучасного бібліотекознавства (за матеріалами міжбібліотечного наукового збірника)

Статтю присвячено особливостям контенту науково-практичного й теоретичного збірника "Бібліотеки національних академій наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку" ("Бібліотеки національних академій наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку", БНАН). Розглянуто тематику публікацій, авторський склад, цільове та читачське призначення за час виходу у світ видання щодо актуальних питань книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства та соціальних комунікацій. На прикладі рубрик збірника, котрі висвітлюють усі напрями інформаційно-бібліотечного забезпечення сучасної науки, визначено пріоритетні вектори розвитку бібліотекознавства як складноструктурованої системи наукового знання: загального, особливого, часткового. Виявлено, що змістове охоплення опублікованих досліджень є якісним індикатором культурно-інформаційного буття академічних бібліотек, котрі мають значний інтелектуальний потенціал і цінні історико-культурні фонди.

Констатовано, що проблематика збірника віддзеркалює весь комплекс актуальних питань розвитку інформаційної сфери суспільства й досягнень академічних бібліотек у контексті еволюції інформаційного обміну завдяки впровадженню прогресивних інформаційно-телекомунікаційних технологій. Отже, з розвитком бібліотечної справи та зростанням соціальної ролі бібліотек бібліотекознавство стає багатопрофільною міждисциплінарною наукою з розгалуженими міждисциплінарними зв'язками.

Зроблено аргументований висновок, що сучасна організація бібліотечної науки потребує формування інноваційних стратегій розвитку наукових бібліотек на основі інтеграції інформаційно-комунікаційного потенціалу кожної країни. Опубліковані у збірнику статті є вагомим внеском у розвиток сучасної теорії та практики бібліотечної справи, адже їх вирізняє високий науковий рівень і новизна, а тематика розкриває пріоритетні напрями розвитку бібліотекознавства.

Ключові слова: академічна бібліотека; "Бібліотеки національних академій наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку"; бібліотекознавство; бібліотечно-інформаційна сфера; збірник; наукова комунікація; Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського; стратегія розвитку наукової бібліотеки